

گزارش زندگی

گزیده مقالات تاریخی:

دکتر رضا شعبانی

نشر پانید

تهران، ۱۳۸۴

شعبانی، رضا، ۱۳۱۷

گزارش زندگی: گزیده مقالات تاریخی دکتر رضا شعبانی؛ به کوشش هارون و هومن. - تهران: پانیز، ۱۳۸۴.
۶۳۳ ص.

ISBN-964-7105-38-x: ۵۵۰۰ ریال

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

۱. ایران - تاریخ - مقاله ها و خطابه ها. الف. عنوان.

۹۵۵

گک ۷ش/ DSR۵

۸۴-۳۹۸۶ م

کتابخانه ملی ایران

نشر پانیز

گزارش زندگی

تألیف: دکتر رضا شعبانی

به کوشش: هارون و هومن

چاپ نخست: بهار ۱۳۸۴

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

حروفچینی و صفحه آرایی: اکرم زارع مهرجردی

طرح جلد: مریم شعبان

نمونه خوان: مارال علی مرادی

لیتوگرافی: باختر؛ چاپ: دالاهو؛ صحافی: صاحب الزمان

آدرس: تهران، خیابان ابوریحان، خیابان وحید نظری، پلاک ۱۰۰

www.nashrepaniz.com

E: info@nashrepaniz.com

تلفکس: ۶۹۵۲۵۱۹-۲۷۹-۲۴۴۰

مرکز پخش در خارج از ایران: سوئد، کتاب ارزان، ۰۰۴۶۸۷۵۲۷۷۰۹

ISBN: 964-7105-38-x

شابک ۹۶۴-۷۱۰۵-۳۸-x

حق چاپ محفوظ و مخصوص است.

بها: ۵۵۰۰ تومان

مقدمه.....	۷
بخش اول. تاریخی	
اخلاق برتر کوروش.....	۱۳
اوضاع اجتماعی و اقتصادی مناطق کردنشین از دیدگاه مستشرقین.....	۲۶
عصر و زمان ملازمانعلی راجی کرمانی.....	۳۶
مناسبات ایران و عثمانی در دوره‌های افشاریه و زندیه.....	۴۳
علی محمدخان زند.....	۵۴
طایفه زند.....	۵۸
صید مرادخان.....	۶۴
البسه بانوان در سده پنجم و ششم هجری.....	۶۹
اسلام در مصر.....	۸۰
نگاهی کوتاه بر برخی از منابع تاریخی دوره افشاریه و زندیه.....	۹۳
شورش دهلی در زمان نادرشاه.....	۱۰۸
نیروی دریائی ایران در خلیج فارس در روزگار نادرشاه افشار.....	۱۲۲
واقعه کشف حجاب.....	۱۳۵
سازمان اداری ایران در عصر افشاریه.....	۱۵۲

سیاست مذهبی نادرشاه افشار.....	۱۷۵
گمنامان نامی ایران در عصر افشاریه.....	۱۹۹
میرزا محمد تقی خان شیرازی.....	۲۹۱
افغانستان.....	۳۱۶
بررسی تغییرات در معماری و شهرسازی ایران.....	۳۴۷
اصفهان در فاصله سال‌های ۱۱۳۴-۱۱۳۸ ه.ق.....	۳۶۶
بخش دوم. اجتماعی و فرهنگی	
ما و جهانی شدن.....	۳۷۹
نقش ایران در التقاط تمدن‌های غرب و شرق.....	۳۸۳
موقع ایران در روابط بین‌الملل و تقاطعی تمدن‌ها.....	۴۰۳
ارزیابی روند جهانی شدن.....	۴۰۸
تحولات تاریخی و اجتماعی منطقه.....	۴۱۹
هدیه ایرانیان به تمدن جهانی.....	۴۳۲
نقش تاریخ در توسعه گفت و گوهای مدنی.....	۴۳۶
وجدان ملی.....	۴۴۰
سابقه و نقش عوامل جغرافیائی در سکونت.....	۴۵۶
بخش سوم. نقد کتاب	
سفرنامه کروسینسکی.....	۵۲۱
تاریخ ایرانیان و عرب‌ها.....	۵۲۸
ترجمه عربی تاریخ جهانگشای.....	۵۳۵
نقدی بر کتاب «دولت نادرشاه افشار».....	۵۳۹
بخش چهارم. ادبی	
تنزیه قدرت از دیدگاه سعدی.....	۶۱۱
مرووری بر برخی اصطلاحات رایج در محاورات تاریخی.....	۶۲۰

دانشمندان، گنج‌های درخشان هر سرزمین هستند و ایران باستانی و مردم نیک سیرت و آزاد اندیش آن، همواره به این دُرهای جاودان خویش افتخار و مباهات می‌کنند، گرچه گاه ممکن است بر اثر غفلت یا در گذر زمان و وقوع حوادث و رخداد‌های خواسته یا ناخواسته، این ستارگان همیشه فروزان آسمان «اعتبار» و «شهرت» و شخصیت خویش را آن گونه که شایسته و بایسته است، پاس نداشته‌اند.

هر کس که تاریخ ایران را ورق بزند، بی‌شک نام تاریخ‌نگارانی چون «علی بن اثیر جزری»، «محمد بن جریر طبری»، «حمدالله مستوفی قزوینی»، «ابوالفضل بیهقی»، «یعقوبی»، «خواندمیر»، «اعتمادالسلطنه»، «میرخواند» و «راوندی» را از یاد نخواهد برد، همچنان که پژوهندگان اروپایی و آمریکایی مانند «گیرشمن»، «کریستن سن»، «اشپولر»، «جان فوران»، «جان مالکم»، «باسورث»، و «پتروشفسکی» را همواره به یاد خواهند داشت.

در میان فرهیختگان و فرزندگان معاصر این بوم و بر، که هم در امر تدریس و آموزش و تربیت نخبگان و دانشجویان به موفقیت‌های مهمی دست یافته‌اند و هم در نگارش و تصحیح و تحقیق و تألیف، آثار جاودانی از خود به یادگار نهاده‌اند، و منشأ خدماتی بزرگ به این مملکت فرهنگ دوست و ادیب پرور بوده‌اند، هرآینه نام چند عزیز گرانمایه بر لوح محفوظ یادها به نیکی آمده است و آثارشان در هر گنجینه‌ای چون سیم و زر آرایه دلهاست، نام‌هایی چون «عباس اقبال»، «مجتبی مینوی»، «ایرج افشار»، «احسان

یارشاطر»، «عبدالحسین نوایی» و... «دکتر رضا شعبانی».

سالها پیش، آن هنگام که تازه نوشتن را آغاز کرده بودم و ادای پژوهش را درمی آوردم، استادی پیر و خردمندی صاحب نظر، مرا به این نکته فراخواند که کوشش کن تنها در یک رشته خاص تخصص پیدا کنی و از پراکنده کاری و از هر دری نوشتن پرهیز نمایی، کم بنویس و گزیده، و هیچگاه از راه نوشتن به فکر زیستن نباش. پند آن عزیز هیچگاه آویزه گوشم نشد، اما از یاد نبردم که همیشه در ذهن خویش کارشناسان هر رشته از تاریخ را دسته بندی می کردم و به حال آنها غبطه می خوردم که چرا چون آنان نتوانستم در یک بحث تخصصی سرآمد شوم یا دردی از تاریخ دوا کنم یا حداقل نکته ای مبهم را روشن نمایم، حیف.

هنگام مراجعه به آثار تاریخی دوره افشاریه و زندیه، به هر زبان که باشد، نام یکی از تاریخ نگاران طراز اول ایران و جهان به ذهن آدمی متبادر می شود: رضا شعبانی. فرزند راستین و نیک نهاد و برومند این سرزمین اهورایی، زاده روستای کوچک صمغ آباد طالقان، که امروزه این آبادی تابع شهرستان آبیگ قزوین شده است.

۶۷ بهار پیش، در پنجم خرداد ماه ۱۳۱۷ ه.ش. آسمان این تحفه را به تاریخ بخشید و او در دامن پرمهر پدر و مادری از نسل آفتاب چو نان زیست که همگان به دوستی یا شاگردی یا همراهی وی مباحثات می کنند. در ۱۹ سالگی کارشناسی تاریخ و جغرافیا از دانشسرای عالی تهران، و در ۲۹ سالگی کارشناسی ارشد تاریخ را از دانشگاه تهران اخذ نمود و به اروپا سفر کرد و در سال ۱۳۴۹ ه.ش. / ۱۹۷۰ م. در حالی که تنها ۳۲ سال داشت دکترای تخصصی (Ph.D) تاریخ را از معتبرترین دانشگاه یعنی سوربن فرانسه با نمره ممتاز دریافت نمود و به کشور بازگشت.

از سال ۱۳۴۱ تا ۱۳۴۹ یعنی به مدت ۸ سال در دانشگاه اصفهان تدریس نمود و سپس به تهران آمد و در دانشگاه ملی ایران (که امروزه به بهشتی تغییر نام یافته است) استادیار، دانشیار و سپس از سال ۱۳۵۶ به عنوان استاد، نقش تأثیرگذار و غیرقابل انکاری در تدوین تاریخ آکادمیک ایران ایفا نمود.

گرچه ایشان سابقه تدریس در دانشگاههای آزاد اسلامی، علوم و تحقیقات و حتی

دانشگاه کمبریج انگلستان (در سالهای ۱۳۵۴، ۱۳۵۵ و ۱۳۶۷ تا ۱۳۶۹ ه.ش.) را در کارنامه درخشان خویش دارد و سال‌ها مدیر گروه تاریخ در دانشگاههای مختلف بوده و همچنین از دی ماه ۱۳۷۹ مدیریت گروه تاریخ تمدن مرکز بین‌المللی گفت و گوی تمدن‌ها و ریاست مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان در اسلام آباد را بر عهده داشته است و در مدیریت فرهنگی و اجرایی اقتدار و صلابت و درایت خویش را به همگان نشان داده است، اما سیمای مهربان، چهره دوست داشتنی و صفت منحصر به فرد امیدبخشی و مثبت‌اندیشی او شمیم خاطر همه آنهاست که حتی برای یک لحظه ایشان را به تماشا نشسته‌اند.

اندیشه گردآوری مقالات تاریخی ایشان اعم از چاپ شده و یا انتشار نیافته، از سال گذشته در برنامه‌های نشر پانیز به عنوان یک اولویت مهم قرار داشت و سرانجام تحقق این آرزو با همکاری برخی از دانشجویان علاقمند و روی گشاده آن استاد در کمترین زمان ممکن به مرحله نهایی خود نزدیک شد و افتخار دارم که این اثر نفیس را که گزارش زندگی نام گرفته است، در اختیار علاقمندان فرهنگ و تاریخ ایران زمین قرار دهم.

آثار ارزشمند این گرامی استاد افزون بر ۲۰ عنوان می‌باشد، از جمله:

۱. تاریخ اجتماعی ایران در عصر افشاریه، دو جلد. این کتاب برای نخستین بار در سال ۱۳۷۰ توسط انتشارات نوین به زیور طبع آراسته شد و از سال ۱۳۷۳ به همت انتشارات قومس بارها و بارها تجدید چاپ گردید.
۲. داریوش بزرگ. تهران: دفتر پژوهشهای فرهنگی، ۱۳۸۲.
۳. کتاب ایران: گزیده تاریخ ایران. تهران: انتشارات بین‌المللی الهدی، ۱۳۸۱، برای ایرانیان مقیم خارج از کشور.
۴. کلیات تاریخ ایران. تهران: دانشگاه پیام نور، ۱۳۸۲.
۵. کوروش کبیر. تهران: دفتر پژوهشهای فرهنگی، ۱۳۸۱.
۶. تاریخ تحولات سیاسی اجتماعی ایران در دوره‌های افشاریه و زندیه. تهران: سمت، ۱۳۷۷. این کتاب درسی دانشگاهها بارها و بارها تجدید چاپ شده است.
۷. مختصر تاریخ ایران در دوره‌های افشاریه و زندیه. تهران: سخن، ۱۳۷۸.

۸. نادرشاه افشار. تهران: دفتر پژوهشهای فرهنگی، ۱۳۸۱.
۹. مروری کوتاه بر تاریخ ایران، از آغاز عصر مادها تا پایان دوره قاجاریه. تهران: سخن، ۱۳۸۰.
۱۰. مبانی تاریخ اجتماعی ایران. تهران: قومس، ۱۳۷۳. این کتاب درسی دانشگاه در چند رشته تاریخ، جامعه‌شناسی و دانش اجتماعی و علوم سیاسی هر سال تجدید چاپ می‌گردد.
۱۱. شکیب. رمان تاریخی و اجتماعی زندگی نامه پدر و مادر استاد. تهران: مرتضی، ۱۳۷۱. چاپ دوم، یارروشن، ۱۳۸۲.
۱۲. گزارش زندگی. مجموعه مقالات تاریخی. تهران: پانید، ۱۳۸۴.
13. Chabani, Reza. *L'histoire Sociale d'Iran Sous Le Regné de Nader Chah Afchar*. Paris, 1970.
۱۴. حدیث نادرشاهی. تهران: بعثت، ۱۳۶۵، چاپ دوم، ۱۳۷۶.
۱۵. تاریخ نادرشاهی (نادرشاه)، محمد شفیع وارد. تهران: بنیاد فرهنگ ایران، ۱۳۴۹، چاپ دوم: مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، ۱۳۶۹.
۱۶. آداب و رسوم نوروز. تهران: الهدی، ۱۳۷۹.
۱۷. تصحیح اسئله و اجوبه رشیدی، رشیدالدین فضل‌اله همدانی. اسلام آباد: مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان.
۱۸. نقدی بر کتاب دولت نادرشاه افشار. مشهد: دانشکده ادبیات دکتر علی شریعتی، ۱۳۶۲.
- انتشار بیش از ۲۰۰ مقاله در مجلات و فصلنامه‌ها و ماهنامه‌های تخصصی داخل و خارج از کشور، به زبان‌های فرانسوی، انگلیسی و فارسی، نیز از دیگر آثار به یاد ماندنی ایشان می‌باشد.

تا چه قبول افتد و چه در نظر آید

نیاوران، هارون و هومن

۱۳۸۴/۲/۲۰